

осуществления по специально разрабатываемым программам, учитывающим историко-культурную специфику региона.

Литература

1. **Бармак М. В.** Німецьке, чеське та єврейське населення Волинської губернії (1796–1914 рр.): розселення, господарське життя, міграції / М. В. Бармак. – Тернопіль, 1999. – 208 с.
2. **Бовсунівська Н. М.** Розвиток шкільної музичної освіти на Волині (XIX–поч. XX ст.) : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.01 / Н. М. Бовсунівська ; Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. – Житомир, 2004. – 19 с.
3. **Коляденко С.** Кременецький ліцей у системі освіти Волині. (XIX – 30-рр. XX ст.) : монографія / С. Коляденко. – Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2003. – 136 с.
4. **Кондратюк Р.** До історії чеської діаспори на Житомирщині / Р. Кондратюк, Л. Шевцова // Волинь – Житомирщина : іст.-філолог. зб. з регіон. пробл. – № 2. – 1998. – С. 41–46.
5. **Костюк М.** Німецькі колонії на Волині (XIX – поч. XX ст.) / М. Костюк. – Т.: Підруч. та посіб. – 2003. – 382 с.
6. **Михайличенко О.** Нариси з історії музично-естетичного виховання молоді в Україні (друга половина XIX–початок XX ст.) / О. Михайличенко. – К. : Вид. центр КДЛУ, 1999. – 210 с.
7. **Під одним небом.** Фольклор етносів України / упоряд.: Л. К. Вахніна та ін. – К.: Голов. спеціаліз. ред. літ. мовами нац. меншин України, 1996. – 255 с.
8. **Суліменко О.** Розвиток шкільної освіти в німецьких колоніях Волинської губернії (кінець XVIII–XIX ст.) / О. Суліменко // Волинь – Житомирщина : іст.-філолог. зб. з регіон. пробл. – Житомир, 1998. – № 2. – С. 47–51.
9. **Шульга С. А.** Чеська община на Волині в 20-і - 30-і роки XX століття : дис... канд. іст. наук : 07.00.02 / Світлана Анатоліївна Шульга ; Волин. держ. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 1998. – 193 арк.

УДК 37.015.311'091.64

Г. С. Дідич

СТАН АНАЛІЗУ ПРОБЛЕМИ «ТВОРЧА ОСОБИСТІТЬ» У НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

В статтє проанализирована степень изученности проблемы «творческая личность» в научной литературе, определена ее структура, характерологические особенности и качества.

Ключевые слова: творческая личность, творчество, развитие, самоусовершенствование, самореализация, деятельность, креативность.

The article attempts to analyze the extent of knowledge of the problems «of a creative person» in the scientific literature, defined by its structure, the characteristics and quality.

Keywords: creative personality, creativity, development, self-development, self-realization, the activity, the creativity.

На сучасному етапі розбудови української школи пріоритетного значення набуває проблема формування творчої особистості, яка вимагає посилення культурологічної та гуманістичної спрямованості освіти, оновлення змісту та якості підготовки майбутнього покоління на засадах гуманізації, особистісної зорієнтованості, творчості.

Зміна освітньої парадигми зумовлює необхідність переосмислення сфери виховання творчої особистості засобами мистецтва та розробку ефективних умов, оптимальних методик і технологій, що відповідають сучасним методологічним та теоретичним засадам.

Творчість привертала і привертає увагу багатьох філософів, мислителів, психологів, педагогів, музикознавців усіх епох розвитку світової культури, починаючи з античності.

Ще з часів Платона існувала думка про те, що здібності біологічно обумовлені, а їх прояв залежить від успадкованого генетичного фонду. Саме Платон започаткував поняття «здібності», вказавши на те, що передумови творчості закладені у самій людській природі. Платон відмічав значний вплив мистецтва, особливо музичного, на особистість, здатність мистецтва впливати на характер і душу. Він відносив до творчості все, що створено людиною. На думку філософа, «усе, що викликає перехід з небуття у буття є творчістю» [9, с.135]. Такий підхід до творчості був характерний і для всієї античної педагогіки в її кращих зразках.

Філософи середніх віків також збагатили уявлення про творчість як багатовекторний процес. Зокрема, Б.Спіноза пов'язує творчість безпосередньо з діяльністю людини і зазначає, що вона є сутнісною характеристикою буття. Осмисленням сутності творчості займалися також такі філософи як Г.Гегель, Л.Фейєрбах, Ф.Шеллінг та інші [5].

Сучасна філософська концепція (Г.Батищев, В.Куценко, А.Нікіфоров, Б.Новіков, В.Роменець, В.Шинкарук, А.Шумілін) визначає творчість як результат свідомої діяльності людини, найвищу форму її активності, що спрямовує діяльність особистості на створення якісно нових духовних і матеріальних цінностей. Творча активність виступає визначальною рисою свідомості, однією з основних її функцій. Так, учений В.Цапок, досліджуючи філософські аспекти творчості, стверджує, що творчість сприяє розвитку особистості, її самореалізації в процесі створення матеріальних і духовних цінностей [16, с.58].

Разом з тим, А.Спіркін зазначає, що цей феномен можна визначити як мислення й практичну діяльність, результатом яких є створення оригінальних, неповторних цінностей, встановлення нових фактів, властивостей, закономірностей, а також методів дослідження та перетворення матеріального світу або духовної культури [15, с.113].

Отже, у сучасному філософському контексті творчість виступає як форма буття та родова суть людини, в результаті якої відбувається її розвиток, самовдосконалення і самореалізація. Творчість здійснюється в людській діяльності у різних формах.

З психологічної точки зору творчість вивчається головним чином у двох аспектах: як психологічний процес перетворення нового і як сукупність властивостей особистості, що забезпечують її належність до цього процесу.

На межі XIX – XX століть склалась «наука про творчість», що отримала назву «психологія творчості». Вона досліджує процес, психологічний «механізм» перебігу творчості.

З цього часу почались фундаментальні дослідження з психології творчості (А.Брушлінський, Л.Виготський, Б.Кедров, Я.Пономарьов, С.Рубінштейн, О.Тихомиров); вивчення загальних і спеціальних здібностей (В.Крутецький, Н.Лейтес, Б.Теплов); розробка психологічних принципів творчого розвитку дітей дошкільного віку (А.Запорожець, Д.Ельконін). Ці дослідження показали, що формування особистості починається з раннього віку і саме в школі дитина може засвоїти основи естетичного виховання, відчувати прекрасне, набуває умінь розуміти і цінувати твори мистецтва, залучається до творчості.

Разом з тим, питання щодо ролі творчості у житті були і залишаються актуальними до останнього часу. Не існує й однозначної відповіді на питання, що являє собою здатність людини творити.

Так, наприклад, Л. Дмітрієва під творчістю розуміє діяльність людини, спрямовану на створення нових матеріальних і духовних цінностей [6, с. 56].

А.Єрмола відмічає, що у філософській та психолого-педагогічній літературі існують різні трактування творчості, відмінні погляди на природу, об'єктивну основу та структуру творчого процесу, формування творчих здібностей людини та ін. Автор звертає увагу на багатоплановість вживання поняття «творчість», яке тлумачать як «діяльність», «процес»,

«конструктивний принцип пізнання», «самореалізацію» [7, с.72]. Вона розглядає творчість як діяльність: приєднуючись до позиції тих авторів, які розглядають творчість в процесі діяльності, вона зазначає: «Творчість – це діяльність, результатом якої є створення нових матеріальних та духовних цінностей. Вона передбачає наявність у особистості цінностей, мотивів, знань і умінь, завдяки яким створюється продукт, що відрізняється новизною, оригінальністю й унікальністю» [7, с. 72].

Розглядаючи поняття «творчість» А.Єрмола не обминає таке поняття як «креативність». Вона зазначає, що дослідження творчості в межах психології викликало появу поняття «креативність», вивченню якого присвятили свої праці М. Воллах, Б.Гізель, Дж. Гілфорд, С. Медник, Я. Пономарьов, В. Сміт, П. Торренс, Н. Фролов, Е. Ярошевський та багато інших дослідників. Сьогодні креативність є усталеною категорією в психологічній науці і досліджується за такими основними аспектами: предметно-процесуальний та рефлексивний (процес вирішення творчого завдання); продуктивно-результативний та соціально-управлінський (умови креативного розвитку, самовираження й непрямого управління творчим процесом навчання й виховання) [там само].

До важливих компонентів творчості І.Родак відносить – сприйняття, пам'ять, уявлення, мислення, натхнення [13]. Разом з тим, А. Страхов стверджує, що найбільш важливими психологічними компонентами творчості є сприйняття, увага, уявлення, творче мислення, спостережливість. Він підкреслює, що творчий процес потребує особливого творчого мислення, а творчість є найбільш складною психічною формою.

Психологи стверджують, що творча активність виникає в умовах вирішення творчих завдань і кожна людина може на якийсь час відчувати себе творчою особистістю. Визначаючи виняткову значущість творчого розвитку людини, Л.Виготський писав, що творчість – це діяльність, спрямована на створення нового: чи то речей зовнішнього світу, чи висновків або почуттів, властивих самій людині [4, с. 46]. Розвивати особистість, підкреслює В. Подуровський можливо, тільки якщо спиратись на закони розвитку особистості [10, с. 241].

Визначенню поняття «творча особистість» у філософській, педагогічній та психологічній літературі приділяється багато уваги. При цьому автори підкреслюють неоднозначність у розумінні природи творчої особистості як психологічної категорії, особливо при виявленні її структури. Вони тлумачать це поняття залежно від того, який підхід реалізується дослідником. Не більш розповсюдженими є чотири аналітичних підходи – соціально-психологічний, діяльнісний та генетичний, зміст яких розкривається у працях Б.Ананьєва, В.Давидова, А.Ковальова, Г.Костюка, О.Леонтьєва, Ф.Лерша, В.Мясищева, А.Петровського, К.Платонова, С.Рубінштейна. У дослідженнях цих науковців підкреслюється складність психологічної структури особистості, саме тому вони виділяють значну кількість її якостей.

У процесі створення науково-обґрунтованого уявлення про творчу особистість, яку розглядають як «систему систем» [8, с. 56]. У цьому плані привертає увагу модель психологічної структури особистості, розробленої у роботах В. Рибалки на основі досліджень Г.Костюка, О.Леонтьєва, Ф.Лерша, В.Моргуна, К.Платонова, С.Рубінштейна. В основі цієї структури автор виділяє три основних виміри:

1. До першого, (вертикального), виміру відносяться соціально-психолого-індивідуальні параметри, які характеризують психологічні якості, інтелектуальні процеси, досвід, самосвідомість, характер, спрямованість та особливості спілкування особистості.

2. У структурі другого, виділяються (горизонтального), виділяють ознаки діяльнісного виміру, а саме:

- а) потребо-мотиваційні;
- б) інформаційно-пізнавальні;
- в) цілеутворюючі;
- г) результативні;
- д) емоційно-почуттєві компоненти діяльності особистості.

3. До третього, (вікового), автор відносить параметри генетичного виміру, що включають задатки і здібності, важливі якості особистості [12, с. 125].

Потрібно відзначити педагогічне дослідження формування творчої особистості, проведенне С.Сисоєвою. Автор вважає, що рівень сформованості творчої особистості характеризується актуальним рівнем розвитку його творчих можливостей, що проявляються у творчій навчальній діяльності і взаємодії. Саме тому до структури творчих можливостей С.Сисоєва включає природжені задатки особистості учнів, особливості їх нейрофізіологічних сфер; індивідуальні особливості психічних процесів; характерологічні особливості учнів [14, с.236].

Аналіз структури творчої особистості дає підстави визначити її як індивідуально-психологічні властивості, що сприяють успішному виконанню діяльності та пояснюють легкість й швидкість набуття досвіду. Отже, серед характерологічних особливостей творчої особистості ми можемо виділити такі як: відхилення від шаблону; оригінальність; ініціативність; наполегливість; високу самоорганізацію; працездатність.

Спроба дати цілісну характеристику творчої особистості належить К.Вентцелю. До основних її якостей він відносить: уміння відрізнити, порівнювати, класифікувати цінності життя за ступенем їхнього значення для особистості; уміння регулювати і керувати своїми пристрастями; здатність контролювати і спрямовувати свою волю; бути терпимим і з повагою ставитись до іншої особистості; мати стійкість, наполегливість у досягненні мети; володіти жадобою творчості. К.Вентцель наголошує, що шукати, розширювати свої знання, бути незалежним, діяти і якнайменше говорити – це відмінні риси людини, яка просувається по шляху творчості [3 с. 102].

Більшість авторів погоджується з тим, що творча особистість – це індивід, який володіє високим рівнем знань, потягом до нового, оригінального, який уміє відкинути звичайне, шаблонне [1; 2; 11]. Для особистості, яка прагне творчості, на думку Я.Пономарьова, характерними рисами є оригінальність, ініціативність, висока працездатність, задоволеність від самого процесу праці більше, ніж від її результатів [11, с. 67].

Разом з тим, такі дослідники як В.Роменець і С.Сисоєва не дають прямого визначення творчої особистості, а розглядають її специфічні риси (інтелектуальні, характерологічні, особливості мотиваційної сфери тощо.) Вони вважають, що творчій особистості ці риси в тій чи іншій мірі притаманні.

Крім того, ряд дослідників (Л.Єрмолаєва-Томіна, В.Козленко, Н.Посталюк та інші), поняття творчої особистості розглядають через поняття творчого стилю діяльності або творчої активності. Творча активність, на їх думку веде до розвитку базових творчих якостей (асоціативності, дивергентності, фантазії тощо), сформованих у попередньому досвіді. Вихід за рамки наявних якостей, їхній розвиток відбуваються тоді, коли людина виходить за межі традиційних творчих завдань і традиційних засобів їхньої реалізації.

Таким чином, стає зрозумілим, що визначення творчої особистості характеризується великим розмаїттям підходів до даної проблеми.

У дослідженнях В.Андрєєва, на наш погляд, дається інтерактивний підхід до визначення творчої особистості у плані можливостей практичної педагогічної оцінки та самооцінки рівня її сформованості: теоретик-логік, теоретик-інтуїтивіст, практик, організатор, ініціатор.

Отже, з вищевикладеного можна зробити висновок, що у сучасній філософській та психолого-педагогічній літературі є різні трактування поняття «творчність», висловлюються різні думки щодо природи, об'єктивної основи та структури творчого процесу, формування творчих здібностей людини. Незважаючи на зовсім різні точки зору, сучасні науковці сходяться на одному – творчість – це така діяльність людини, у якій виникає можливість глибокого проникнення в об'єктивну реальність; в процесі такої взаємодії реальність також змінюється. Творча особистість – це креативна особистість (особистість, що має внутрішні передумови творчої активності), яка внаслідок впливу зовнішніх факторів набула необхідних для актуалізації творчого потенціалу людини додаткових мотивів, особистісних утворень,

здібностей, що сприяють досягненню творчих результатів в одному чи декількох видах діяльності.

Література

1. **Богоявленская Д.Б.** Диагностика становления творческой личности /Д.Б.Богоявленская // Психодиагностика и школа. – Таллин, 1980. – 164 с.
2. **Богоявленская Д. Б.** Психология творческих способностей /Д.Б.Богоявленская. – М.: Академия, 2002. – 320 с.
3. **Вентцель К. Н.** Новые пути воспитания и образования детей /К.Н.Вентцель // – 2-е изд. – М.: Земля и фабрика, 1923. – С. 102.
4. **Выготский Л. С.** Психология искусства / Л.С.Выготский. – М.: Педагогика, 1987. – С. 46.
5. **Гегель Г.В.** Философия религии /Г.В.Гегель / Пер. с нем. М.И.Левиной. – М.: Мысль, 1976. – 532 с.
6. **Дмитриева Л. Г.** Методика музыкального воспитания в школе /Л.Г.Дмитриева. – М.: Просвещение, 1989. – С. 56.
7. **Єрмола А. М.** Креативність в основі моніторингу / А.М.Єрмола //Практична психологія і соціальна робота. 2003, № 8. – С. 71 – 72.
8. **Костюк О. Г.** Сприймання музики і художня культура слухача /О.Г.Костюк. – К.: Наукова думка, 1962. – С. 56.
9. **Платон.** Сочинения // Соч. в 4-х т. – Т.2. – М.: Наука, 1969. – С. 135.
10. **Подуровский В. М., Сулова Н.В.** Психологическая коррекция музыкально-педагогической деятельности / В.М.Подуровский, Н.В.Сулова. – М.: Владос, 2001. – С. 241.
11. **Пономарев Я. И.** Психология творчества и педагогики /Я.И.Пономарев. – М.: Педагогика, 1976. – С. 67.
12. **Рибалка В. Р.** Психологія розвитку творчої особистості / В.Р.Рибалка :Навчальний посібник. – К.: ІЗМН, 1996. – С. 125.
13. **Родак И. И.** Вопросы ученика в учебном процессе / И.И.Родак // Под ред. И.Я.Лернера. – М., 1972. – 234 с.
14. **Сисоева С. В.** Підготовка вчителя до формування творчої особистості учня / С.В.Сисоева. – К.: Поліграф книга, 1996. – С. 234 – 236.
15. **Спиркин А. Г.** Сознание и самосознание / А.Г.Спиркин. – М.: Наука, 1972. – С. 113.
16. **Цапок В. А.** Творчество (Философский аспект проблемы) / В.А.Цапок. – Кишинев, 1989. – С. 58.

УДК 78.071.2:786.2

А.С. Кілібарда

ІМПРОВІЗАЦІЙНІСТЬ І ТРАДИЦІЯ В ІНТЕРПРЕТАЦІЙНИХ ПІДХОДАХ СУЧАСНОГО ВИКОНАВСТВА (НА ПРИКЛАДІ ТВОРІВ Ф. ШОПЕНА)

В статье рассмотрены проблемы взаимодействия традиции и новаторства в современном исполнительстве на примерах произведений Ф.Шопена, объясняются причины появления определённых стереотипов исполнения; определяются основные проблемы и особенности интерпретации музыкальных произведений.

Ключевые слова: интерпретация, традиция, исполнительская практика, исполнительский стиль.

The problems of the interaction of tradition and innovation in a modern example of a product of playing Chopin, the reasons for the appearance of certain patterns of performance; identifies the key issues and particularly the interpretation of music.